

GALAŻ (163)

gałąź, **hałąź** *f* (125), **gałęzie** *n coll.* (16), **Gałąź** *m* (6) [w funkcji *n-pers*], gałąź *f a.* gałęzie *n* (16); gałąź *Murm* (2), *GlabGad*, *RejPs*, *RejJóz*, *MurzNT*, *RejWiz* (6), *Leop* (5), *RejZwierz* (2), *BielKron* (5), *KwiatKsiąż* (2), *RejAp* (2), *GórnDworz* (3), *WujJud* (2), *CzechRozm*, *ModrzBaz*, *SkarJedn*, *KochPs* (2), *ReszPrz*, *WisznTr* (2), *SarnStat* (3), *WitosłLut*, *SkarKaz*, *SkarKazSej*; gałęzie *BierEz*; gałąź: gałęzie *FalZioł* (2 : 2), *BibRadz* (9 : 2), *Mącz* (38 : 1), *RejPos* (6 : 1), *RejZwierc* (12 : 1) *BudBib* (2 : 3), *Calep* (6 : 3), *WujNt* (3 : 2).

gałąź, **gałęzie** (162), **hałąź** (1); gałąź, gałęzie : hałąź *Calep* (9 : 1).

-a- (133), -ȧ- (8); -ȧ- *BierEz*; -a- : -ȧ- *BibRadz* (13 : 2), *Mącz* (37 : 3), *RejZwierc* (12 : 1), *BudBib* (6 : 1).

sg N gałąź (26), gałęzi(e) (3). ◊ *G* gałęzi (5), gałęziã (8). ◊ *D* gałęziu (1). ◊ *A* gałąź (15). ◊ *I* gałęziã (4), gałęzi(e)m (1). ◊ *L* gałęzi (3), gałęziu (3). ◊ *pl N* gałęzi (17), gałęzi(e) (3); -(e) *WitosłLut*; -i: -(e) *Mącz* (5 : 2). ◊ *G* gałęzi (12). ◊ *D* gałęzióm (2), óm (1), -(o)m (1). ◊ *A* gałęzi (21), gałęzi(e) (4); -(e) *KwiatKsiąż*, *SkarKazSej*; -i : -(e) *Mącz* (6 : 2). ◊ *I* gałęziami (4). ◊ *L* gałęziach (5); -ach (3), -äch (2); -ach *SkarKaz*; -äch *Leop*; -ach : -äch *Mącz* (2 : 1). ◊ *sg a. pl N* gałęzi(e) (5). ◊ *G* gałęzi (9). ◊ *A* gałęzié (11); -é (1), -(e) (10). ◊ *pl a. du A (cum nm)* gałęzi (1) *BielKron* 319.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Boczny pęd roślin (drzew, krzewów, ziół); konar, odrośle; ramus Murm, BartBydg, Mącz, Calep; frons, ramale Mącz, Calep, Cn; brachium arboris, sarmentum Mącz, Cn; fruticatio, palmes, spado, stolo, talea, termes Mącz [bardzo często wchodzi w skład alegorii, rozbudowanych porównań itp., zwłaszcza w tekstach biblijnych i do nich nawiązujących]* (157) : *Aż kiedy ieleń w leśie był/ Dopiero go lew pogonił. Bo nie miał przełtroney drogi/ W gałęziu wwiązł za rogi BierEz Kv; Ramus, quod de ipso trunco arboris. Eyn aft. Gąłąz Murm 104, 104; BartBydg 129; Korzenie/ kwiecie y gałęzie [spicacelticy] w chodzi w lekarłthwa/ bo w korzeniu y wkwieciu/ w gałązkach ielt ophitołc woniey. FalZioł I 138a, I 110b, 140e; FalZiołUng V 119v; A ochędożyłes iã sobie wyrzuciłwłsny fniey włlytki płone rzeczy roskorzeniłwłsny iã tãk iż lie/ łtały iãko cedrowe gãłęzi iey RejPs 120; MurzNT Mar 13/28; á kãmien lie rołpadł/ Ná którym łtał/ áz nędznik ná kolánã przypadł. Vchwyłł lie gãłęzi/ ledwe lie zãwiesił RejWiz 108v; Leop Matth 13/32; RejZwierz 114; y włzytko co ma łkrzydłã miełzkãc będzie pod ćieniem gãłęzia iego. BibRadz Ez 15/23; miedzy teł iego gãłęziãmi miełzkãło ptãłtwo powietrzne BibRadz Dan 4/9, Dan 4/9, 11, Sap 4/4, Mar 4/32, Act 28/3; BielKron 72v, 112, 327 [2 r.]; KwiatKsiąż M2v; In excelsum emicant rami, Gałęzie rołtã á pñã lie w zgorę. Mącz 46c; Duracina cerasa, Ółchłe wiłnie/ które tãk ná gãłęziãch áz do žimy zołtãwiãyã Mącz 98b; oleraceus frutex, Szczep gãłęziem y liłciem zielu podobny. Mącz 262d; Sarmentitius cinis, Popiól z tãkowych gãłęzi. Mącz 368d, 32d, 69c, 137c [3 r.], 205c, 345c [3 r.] (19); GórnDworz D2, P5v [2 r.]; Wtorego Potym dnia iãchał Gwido po drwã a zãpomniãł fiekiery/ niemiãł czymby nãrãbał drew/ y wyłrzał mãłpę ná drzewie ktorã był z dołu wyciãgnãł: áno zębãmi gãłęzie łupãłã tedy Gwido krom pracey nãkłãdłzy drew ná osłã wrocił lie ku domu. HistRzym 68; RejPos 172 [2 r.], 225v; Da mu gãłãł w gębę/ to iuz łãie/ przekłina/ á gãłãł co krzywã/ on łobie krzyw iż iey nie obaczył. RejZwierc [78²]v, 107 [2 r.], 164; WujJud 123v [2 r.]; Gãłęzie iego cudne/ á owoc iego mnogi/ pokarm lepak ná niem*

dla wŹytkich był/ łpodek iego czynił ćień zwierzętom polnym/ á ná gáłęziu iego/ mieŹzkáli ptacy niebiełcy *BudBib Dan* 4/12[9]; A zafię vćinek ktory fię ni nacž nie godził/ y pień záwiły/ á dla gáłęzi łękwóaty/ wziáwłzy łpilnoŹciá á niemáiąc co czynić/ wyrył *BudBib Sap* 13/13, *Dan* 4/14[11], 21 [18]; *ModrzBaz* 53v; *KochPs* 85, 121; *ReszPrz* 103; *WisznTr* 11; Frons – Hałáz. *Calep* 436a, 552a, 894a, 952b, [1018]b; á gdy będzię wŹiane/ włchodži/ y bywa więtfze nád wŹytkie źiołá: y czyni gáłęzie wielkie/ ták iż pod ćieniem iego mogą mieŹzkác ptacy powietrzni. *WujNT Mar* 4/32; Abowiem ielli Bog przyrzonemu gáłęziu nie przepuŹcił: by łnac y tobie nie przepuŹcił. *WujNT Rom* 11/21, *Matth* 24/32, *Rom* 11/16; *SarnStat* 668; *WitosłLut* A3v.

W porównaniach (7): *FalZioł* IV 8b; Cztyrzy żyły na przednieyfze od łercza pochodzą, od ktorich drugie wyrałtaiá iakoby gáłęzi od drzewa, po wŹytkim cieie łie rozchodzące. *GlabGad* E5v; *Leop Eccli* 50/14; *BibRadz Is* 17/9; *RejAp* 173 [2 r.]; ále z gołá Prorok powieda/ Iž łprawiedliwy człowiek zákwitnie w zebrániu Páńłkim nie ináčzey iáko gáłás Páłmowa kwitnie ná drzewie łwoim. *RejZwierc* 51v.

W charakterystycznych połączeniach: gáłáz cienka, cirniowa, gęsta, głogowa (2), marna (2), mięžsza, mocna (2), niedoszła (2), niepotrzebna, páłmowa (palmy, palmowego drzewa) (6), przyrzonona, sprosna, surowa, wielka (2), winna (3), wyniosła; gáłęzi przepleniać, przeredzać (2); gáłęzi trzymać się (2), uchwycić się, ująć się.

Zwroty: »gáłáz łamac (a. odłomić, a. odłamować); gáłáz się odłomiła (a. połamie się); połamane są gáłęzi« [szyk zmienny] (5; 3; 4): *RejWiz* 35; *Leop Sap* 4/5; Pan był wezwał imię twoie oliwą gáłęziłtá/ piękna/ rodžayná/ y wdžięczná/ ále z wielkim łzumem zapalił fię ogień ná niey/ y gáłęzi iey połamáne łá [et confregerunt ramos eius]. *BibRadz Ier* 11/16, *Sap* 4/5; Frondator, Który drzewá obćina/ Gáłęzi vłchłę odłamuye. *Mącz* 137d; Ramum arboris defringere, Gáłáz ná drzewie odłomić. *Mącz* 345c, 274d; *RejPos* 1v; *RejZwierc* B4v.

»gáłęzi narąbać« (1): FRidegundá Krolowa gdy łie dowiedziáłá/ Iž Gilbert z wołłkiem ciągnie/ wnet ludzi zebráłá. Gáłęzi narąbawłzy/ łás vczynić dáłá/ Co przed nią ludzie niełi *RejZwierc* 45.

»gáłęzi obsiekawać; obsieczenie gáłęzi« (1; 1): Detruncatio ramorum, Obsieczenie gáłęzi. *Mącz* 467b, 137c.

»gáłęzie odczosnąć; gáłáz odcioŹniona« (1; 1): ktory ciężar gdy by fię z nienagła niemnożył/ tedy [...] nietylko by ty gáłęzie odczołnał/ ale y podruzgał *KwiatKsiąž* M2v; Termes, Gáłáz s owocem wełpołek odcioŹniona. *Mącz* 450b.

»okrz(esow)ać gáłęzie, gáłęzi; gáłęzia okrz(esowanie)« [szyk zmienny] (2 : 2; 1): Tedy Abimelech włzedłzy ná gorę Sálmon ze wŹytkim ludem ktory z nim był/ wžiáł łiekiery y okrzefał gáłęzie z drzewá [et praecidit ramum arboris] *BibRadz Iudic* 9/48, *Is* 10/33; *CzechRozm* 235v; Frondatio – Gáłęzia okkrzełsowanie. *Calep* 436b, 436b.

»uciąć (a. naobcinać, a. zobcinać, a. obciąć, a. odcinać, a. obcinać, a. odciąć, a. ucinać, a. wyciąć) gáłáz, gáłęzi; obcięta (a. odcięta) gáłáz; obcinanie gáłęzi« = praecidere ramum *Vulg*, *PolAnt*; auferre propaginem *PolAnt*; collucare, defrondare, interlucare, sublucare, stringere frondes *Mącz*; frondare, putare *Calep*; incidere ramum, propagines excidere *Mącz*, *Calep*; frondatio *Mącz*, *JanStat* [szyk zmienny] (12 : 7; 3; 2): Więć pyorun vderzył/ Náđ młodzyeńcem ná Cyprys gdzye łiedzyał vmierzył. Vciął

gálaż nád głową *RejWiz* 107v, 110; Tedy wżycy náporząd ná obćinawży gálaży z drew/ ílí zá Pánem á Kxiążćiem íwym. *Leop Iudic* 9/49, *Iudic* 9/48; *BibRadz Iudic* 9/49, *Is* 18/5, *Dan* 4/11; *BielKron* 40; Frondatio, Obćinanie gálaży. *Mącz* 137d, 59d, 137d, 198c [2 r.], 345c, 421a, 427d, 438d; *BudBib Dan* 4/14[11]; Ramale – Nieużiteczną gálażodczyęto. *Calep* 894a, 436b, [878]b; *SarnStat* 668 [2 r.]; *SkarKazSej* 669b.

Wyrażenia: »niepożyteczna (a. nieużyteczna) gálaż« (2) : Stolo, Fruticatio inutilis, Wilk/ to yeft niepożyteczne gálaży á odnołzki ode pniá íe pułzczáyące. *Mącz* 420a; *Calep* 894a.

»nieurodzajna gálaż« (1): Spadones etiam, Nie vrodzáyne gálaży drzewne. *Mącz* 403d.

»odrzeczana gálaż« (1): Sarmentitius, Co z odrzezánych gálaży winnych yeft. *Mącz* 368d.

»sucha (a. uschła, a. oschła) gálaż, suche gálaże« [szyk 8 : 2] (9 : 1): ktorzy íiedli á íiedli ínim/ dziwiuąc íe káždey rzeczy/ á zwłászczá rozdze ktora w ćierniu byłá/ íz dwie gálaży vćhłe miáć/ á trzećia wzgorę rołá. *BielKron* 319; Retorride frondes, Vćhłe gálaży. *Mącz* 459d, 137d, 274d, 332d, 333c; *RejAp* 173 [2 r.]; *RejPos* 39v; *RejZwierc* 163.

»gálaż zielona« (1): kazáć íáko śwíta bydlá wżytki przed miáćto ku woýłkom nieprzyiacielłkim podemgłę wygnáć/ á v káždego bydlęćia zbroynego człowieká poftáwiłá/ kthory gálaż zieloną czo nawięćszá wnieść mogł niołł nád łobá. *RejZwierc* 163v.

Szeregi: »chrosty i gálaże« (1): Tego czáfu miáćta ech obronne opułzczone będą/ íáko chrosty y gálaże [rami ft frondis] opułzczone przed íyny Izráelłkimi/ y będą íe ipułćozenie. *BibRadz Is* 17/9.

»gálaż albo latorośł« (1): á íełli tylko gálaży álbo latorośle máłé wytnie [propagines vel plantas minutes exciderit *JanStat* 1112]/ ósm grołzy ten który wytnie ma zápláćić. *SarnStat* 668.

»gálaż, (albo, i) rozgá« (3): Talea, Gálaż álbo rozgá z dołu y z wierzchu obćięta ktora w ziemię włádzáyá *Mącz* 438d, 26d; z íednego pniá ták wiele gálaży y rozg ożywia íię y rośćie *SkarJedn* 54.

W przen (8) : y íákoć thez záłię ma być odmierzono/ íełli wżgárdzílz tym íwíęty m nápomínaniem íego/ á síthániesz íe thá niepotrzebná á márná gálażyá s tey íwíęthey máćice íego. *RejPos* 172, 126v; *BudBib Eccli* 24/18; *WisznTr* 33; nie chlubże íię przeciw gálażiom. Bo íełli íię chlubíłz/ nie ty korzeniá nośíłz/ ále korzeń ćiebie. *WujNT Rom* 11/18; *SkarKaz* 83a.

Fraza: »gálaże ułomione (a. wylamane) są (a. jest)« [szyk zmienny] (2): Wylamáne íełt gálaże [Fracti sunt rami] / áby m íá był włzczepion. *WujNT Rom* 11/19, *Rom* 11/17.

Przen: *Ramiona krzyża* (1) : Schyl gálażie drzewo íilné/ ípułtz członki rozćiągnioné/ ítáń íe íwému panu mięćłłé/ níżlis z przodku ítworzoné/ aby ták cialo nie pnialo a lżéy ná tobie wííalio. *OpecŻyw* 161.

a. O śmierci przez powieszenie (7) : A z owym thez ná gálaż gdyż mu zákazano/ Aby nigdy cudzego nic nie było brano. *RejWiz* 95v; *RejZwierc* 95v, 234v.

Zwroty: »na gálaży być« [szyk zmienny] (2): Nizli przydżię trzeći dzeń ná gálaży będą íełz *RejJóz* 18v; *RejZwierc* 134.

»pość ná gálaż« (1): Powiedział mu páłterz: Íz nie ták mi wilk krzyw íáko ty/ bo íe íá wilká ítrzegeł/ [...] ále ćiebie karmię/ głáłzczę/ [...] podzílz ná gálaż y obieśíl go. *RejZwierc* 49.

»powiązác ná gálaży« (1): Wíęć zdrádzíc białągłoweł/ zdrádzíc przyiacielá [...] Máíá łobie zá rołkofłz/ lecz ty rołkofłzniki/ Mogłby wżytki powiązác ná gálaży łyki. *RejWiz* 31v.

2. *n-pers (prawdopodobnie nazwisko znaczące, cf znac. 1. a.) (6) : dwoye chłopyąt ná imyę Obies y Gáłas gdi myflili yákoby mogli ktorego groflá nábyć/ [...] zmowili lie s łobą. GliczKsiqż H8, H8v [3 r.], I [2 r.].*

Synonimy: 1. latorośl, rozga.

MM